

C. Jetses (1873-1955)			
Ter walvischvaart	1910	23-12-1910	1951
Aan het Hof van Karel de Grootte	1941	17-2-1941	
J.H. Jurrés (1875-1946)			
Floris V door de Edelen omgebracht	1911	21-1-1911	1925
W.C. Staring (1847-1916)			
's-Hertogenbosch door Frederik Hendrik belegerd, 1629	1911	29-5-1911	1950
N. van der Waaij (1855-1936)			
Czaar Peter de Grootte bezoekt een Buitenplaats aan de Vecht, 1717 (Gezicht op het Huis en de Rivier)	1923	9-7-1923	1956
Czaar Peter de Grootte bezoekt een Buitenplaats aan de Vecht, 1717 (Gezicht op de Tuin en Waterwerken)	1923	9-7-1923	1956
G.B.J. Westerman (1880-1971)			
De Prins trekt over de Maas, 1568	1910	4-1-1911	1926
Tocht naar Chatham, 1667	1911	20-7-1911	1953
J.J.R. de Wetstein Pfister (1867-1942)			
Belegering van een Kasteel (Het Huis te Voorst, 1362)	1910	10-1-1911	1956
Ter kruisvaart	1911	20-4-1911	1950
De aanhouding van Prinses Wilhelmina aan de Goejanvervellesluis, 1787	1911	28-12-1911	1950
Het Haagsche Voorhout in de 17e eeuw	1912	12-12-1912	1950

Een Woerdense grafrede uit 1846

ingeleid door W.R.C. Alkemade

In de collectie familiepapieren-Holtzapffel, welke berust bij het Centraal Bureau voor Genealogie te 's-Gravenhage, treffen we een merkwaardig drukwerkje aan, dat de moeite waard is om hierna in zijn geheel te doen volgen.¹ Het betreft een grafrede, die in oktober 1846 door de Woerdense Evangelisch-Lutherse predikant C.J. Holtzapffel werd uitgesproken bij de begrafenis van de Woerdense notaris en burgemeester van Zegveld M. de Haan Jzn. Dergelijke toespraken werden in de vorige eeuw uiteraard met de regelmaat van de klok gehouden en het kwam ook nog al eens voor dat ze in druk werden uitgegeven. Een gedrukte grafrede voor iemand uit onze streek uit de 19e eeuw is echter een tamelijk uniek document.

Voorafgaand aan de toespraak volgen hier enkele biografische bijzonderheden over de overledene en over de auteur van de rede.

Op 12 oktober 1846 doen Dirk Kol de Haan, steen- en pannenbakker te Woerden, en Johannes Justus Montijn, kandidaat-notaris², bij de Woerdense ambtenaar van de Burgerlijke Stand aangifte van het overlijden van Maarten de Haan Janszoon.³ Deze was de dag ervoor, 11 oktober, om half drie 's middags in zijn woning in de Voorstraat op 46-jarige leeftijd overleden. Maarten de Haan Janszoon was geboren op 21 april 1800 in IJsselstein als zoon van Jan de Haan en Maria van Rezant. Op 1 augustus 1825 vestigde hij zich te Woerden als notaris, terwijl hij bij Koninklijk Besluit van 18 mei 1825 al was benoemd tot schout en secretaris, later burgemeester en secretaris van Zegveld.⁴ Hij was gehuwd met Alida Johanna Duisenberg, uit welk huwelijk naast enkele doodgeboren kinderen, twee dochters spruitten. Zijn echtgenote overleed te Woerden op 17 mei 1837, 40 jaar oud; op 19 mei 1838 hertrouwde Maarten de Haan in Kleef met Anthonia Maria von Maurillon, een officiersdochter. Zij overleed al binnen een jaar, op 16 mei 1839 in Woerden op 38-jarige leeftijd.

De aldus voor de tweede maal weduwnaar geworden notaris bleef met zijn twee dochters achter en stortte zich volledig op zijn werkzaamheden als notaris, burgemeester, polderschout en lid van de plaatselijke commissie van schooltoezicht, waarvan hij vanaf 1844 voorzitter was.⁵

Christoffel Jan Holtzapffel werd geboren op 22 juni 1804 te Utrecht als zoon van Christoffel Holtzapffel en Jacomina Hillegonda Aansorgh. Hij studeerde te Amsterdam en werd op 6 oktober 1826 Evangelisch-Luthers proponent. Van 10 augustus 1828 tot 24 oktober 1841 stond hij als predikant te Brielle en Hellevoetsluis en vanaf 7 november van dat jaar tot aan zijn dood op 25 juli 1870 diende hij de Evangelisch-Lutherse gemeente van Woerden.⁶ Hij was gehuwd met Antoinette Christina Margaretha Overbeek, geboren te Amsterdam op 12 augustus 1800 en te Woerden overleden op 11 maart 1870.

*Ds. Christoffel Jan Holtzapffel (1804-1870).
Coll. Evangelisch-Lutherse Gemeente Woerden in
het Gemeentearchief.*

In Woerden werd ds. Holtzapffel spoedig lid van de commissie van schooltoezicht, waarvan, zoals gezegd, Maarten de Haan Jzn. voorzitter was. De vriendschapsbanden tussen de beide heren moeten in die tijd ontstaan zijn. Misschien voelde De Haan, hoewel Hervormd, meer voor de minder orthodoxe prediking in de Evangelisch-Lutherse kerk en is hij misschien ook, mede door zijn eerste huwelijk met een Evangelisch-Luthers meisje, ter kerke gegaan in de Lutherse kerk. Aanwijzingen hiervoor zijn het feit dat hij niet ingeschreven staat in het lidmatenregister van de Nederlands Hervormde gemeente van Woerden⁷ (hoewel het bevolkingsregister als zijn godsdienstige overtuiging „gereformeerd” (= hervormd) aangeeft) en het feit dat hij na zijn dood een bedrag van 50 gulden aan de Evangelisch-Lutherse gemeente legateert t.b.v. diaconale zaken.⁸

*Handtekening met zegel van Maarten de Haan Jz.
Notarieel archief Woerden, inv. nr. 8792.*

Hoe dan ook, in korte tijd waren de heren dermate bevriend geraakt, dat na het overlijden van De Haan, diens nabestaanden aan ds. Holtzapffel verzochten een toespraak te houden bij De Haan's begrafenis op 15 oktober 1846 op de Algemene Begraafplaats te Woerden.⁹ Deze toespraak werd in druk uitgegeven en volgt hieronder in zijn geheel.

„Toespraak gehouden aan het graf van zijnen hartelijk geliefden vriend Maarten de Haan Jz., in leven Notaris te Woerden, en Burgemeester van Zegveld, in den ouderdom van 46 jaren overleden te Woerden, den 11e October 1846, door zijnen vriend C.J. Holtzapffel, predikant aldaar.

Diep geroerd, volbreng ik de treurige taak, die mij werd opgedragen, om U, mijne geachte vrienden, namens de familie en betrekkingen van den dierbaren overledene, wiens stoffelijk overschot wij daar aan den schoot der aarde hebben toevertrouwd, hartelijk dank te zeggen, voor die laatste eer en hulde, door U met zooveel deelneming aan zijn nagedachtenis bewezen.

Met een innig gevoel van smart, met een diep geschokt gemoed, hebt gij den heiligen pligt volbragt, om de dierbare overblijfselen van den man, die ons allen zoo lief en waard was, naar het graf te vergezellen. Uwe treurige verslagenheid, de tranen die ik in zoo menig oog zie blinken, getuigen het, hoezeer dat smartelijk verlies door U betreurd wordt, met welk eene oprechte deelneming gij hem die laatste eer en hulde hebt toegebracht.

Het is altijd eene treurige taak, onze geliefde afgestorvenen naar hunne laatste rustplaats te begeleiden; maar dubbel smartelijk valt ons de vervulling van dien moeilijken pligt, wanneer wij veel aan die afgestorvenen verloren hebben, wanneer wij hun oprechte hoogachting toedroegen, wanneer de heilige banden der liefde en der vriendschap ons aan hun verbonden.

En dat alles kunnen wij met het volkomste regt zeggen van den edele, wiens stoffelijk overschot wij in dien grafkuil zagen nederlaten. Zijn dood is voor velen een bijna onherstelbaar verlies, ieder die weldacht moest den man, wanneer hij hem leerde kennen, om zijn edel en voortreffelijk karakter hoogachten, velen hadden hem hartelijk lief, en betreuren in hem den besten en trouwsten van hunne vrienden.

Ach, konden onze wenschen, onze zuchten, onze tranen, hem in het leven terugroepen! Maar het graf geeft zijne buit niet weder; die daarin rust is voor deze wereld voor ons verloren. Die oogen, die ons altoos zoo vriendelijk en met de hartelijkste welmeenendheid toelachten, zijn nu voor altijd gesloten; die mond, die zooveel raadde, bemoedigde, troostte, die altijd zoo vrijmoedig, zonder aanzien des persoons, voor waarheid en regt sprak, is nu voor altoos verstomd; dat hart, dat zoo vurig klopte voor al wat goed, waar, edel en schoon is, dat het minste onregt zoo gevoelig aandeed, heeft nu voor altoos opgehouden te slaan; die hand, die zich zoo dikwijls opendeed om wel te doen, om armen en ongelukkigen in hunnen nood bij te staan, koud en roerloos ligt zij thans daar uitgestrekt.

Veel, onbeschrijfelijk veel, hebben wij aan den edelen, regtschapenen, waardigen man in al zijne betrekkingen verloren. Als stadgenooten, onzen besten en verdienstelijksten medeburger; in den gewichtigen post dien hij hier bekleedde, eenen getrouwen, ijverigen, strikt eerlijken, regtschapen behartiger van de belangen, die hem werden toevertrouwd; in zoo menige betrekking waartoe hij geroepen werd, de ziel en het leven daarvan, het middelpunt waarom zich alles bewoog. En wat de beide gemeenten aan welker hoofd hij langen tijd geplaatst was¹⁰, aan hem verliezen, daarvan getuigt het vele nut dat hij daar met zooveel belangloozen ijver stichtte, de algemene achting die hij daar allerwege genoot, zoowel als de diepe verslagenheid waarmede men er de treurmare van dat droevig overlijden vernam. O! Waar men zoo velen de smartelijke klagte hoort uiten: wij hebben onzen weldoener, een broeder, een vader in hem verloren! daar is het een onherstelbaar verlies waarom men treurt.

Van hetgeen wij, die hem meer van nabij gekend hebben, die hem onzen vriend, onze broeder, in de volle betekenis van het woord, mogten noemen, aan hem missen zullen, van de diepe droefheid die ons de ziel vervult, bij het staren op zijn graf, zal ik niet verder spreken. Maar nooit, neen nooit, Geliefde Dierbare Vriend! wiens afsterven ons zoo wreed het hart verscheurd heeft, zullen wij het vergeten, wat gij voor ons geweest zijt; nog langen tijd zullen onze tranen vloeijen op uw graf, en in het bijzonder wat gij voor mij waart; de liefde, de trouw, de vriendschap die gij mij in uw leven bewezen hebt, nooit, neen nooit, zal de dankbare herinnering daaraan uit mijn geheugen worden gewischt.

Ach! waarom moesten wij dien waardigen man, dien trouwen, edelen vriend dien velen zoo opregt en hartelijk beminden, zoo onverwacht uit ons midden zien wegrukken? Waarom moest hij, aan wien zijne vrienden, zijne kinderen, zijne betrekkingen, de maatschappij zoo veel verliezen, in de beste kracht van zijn leven sterven? terwijl zoo velen, die niemand betreuren zou, die een last zijn voor de hunnen, een geessel voor de maatschappij, tot in een hoogen ouderdom in het leven gespaard blijven? Het was des Hemels wil. Laat ons als Christenen eerbiedig in dien wil, hoe ondoorgrondelijk en onverklaarbaar ook voor ons, berusten. Tranen mogen wij storten om den geliefden doode, maar laat ons om zijn sterven niet morren tegen God, laat ons niet twisten met onze Hemelschen Vader. Hij die beschikt over leven en dood, Hij nam hem weg. Hij nam hem weg van de aarde, waar hij niet te huis behoorde, waar wij allen slechts gasten en vreemdelingen zijn, van die plaats, waar zooveel leed en onvolmaaktheid heerscht, waar zooveel bittere smart en droefheid, zoo menige grievende teleurstelling ook zijn deel was. Wat daar rust is slechts zijn stoffelijk omhulsel; dat behoorde de aarde toe, dat moest tot dezelve wederkeeren. Maar onze vriend zelf, dat wat wij in hem lief hadden, is thans daarboven bij den Vader in den Hemel; daar in die betere wereld, waar geene smart, geen lijden, geene scheiding, geen dood meer zijn zal, daar, waar wat hem het liefst en dierbaar was op aarde, hem voorging, in dat heerlijke Vaderland, dat de God der liefde voor zijne kinderen bestemd heeft. Laat ons met die zalige gedachte ons in onze droefheid over zijn verlies, trachten te troosten. Rigten wij onze blikken van die sombere woning der ontbinding, derwaarts heen, daar is de dood, maar ginds het leven, en daar in dat onvergankelijke leven, daar hopen wij hem immers met al de dierbaren die ons zijn vooruitgegaan eenmaal weder te vinden, om nooit weer te scheiden? — Laat ons zijne

nagedachtenis eeren, door zooveel goeds en nuttigs dat hij aanving, waartoe hij ons door raad en voorbeeld opwekte, waartoe hij den grondslag leidde, zooveel wij ieder in onzen kring dit zullen vermogen, te helpen bevorderen en voort te zetten. En laat vooral ook het onverwachte van zijnen dood ons opleiden, om in al onze betrekkingen als menschen en als Christenen, zoo al onze pligten te vervullen, dat wij ieder oogenblik van ons leven tot sterven bereid zijn.

Dan zal ook ons verscheiden door velen met diepe droefheid betreurd worden. Dan zal men misschien ook eens van ons zeggen, wanneer men ons stoffelijk overschot in het graf ter neder legt, wat wij met zooveel regt van den dierbaren overledene zeggen mogen:

„Hier rust de asch van een edelen menschenvriend, dien velen hartelijk lief hadden, die door alle weldenkenden die hem kenden, hoog geacht werd en diep betreurd wordt, en dien geen van zijne vrienden ooit vergeten zal!”

Noten:

1. Met dank aan drs. R.J.F van Drie, die dit archiefstuk uit de collectie familiearchieven bij het Centraal Bureau voor Genealogie wist op te diepen.
2. J.J. Montijn zou M. de Haan Jz. opvolgen als burgemeester van Zegveld. Hij kwam echter al binnen twee jaar in Woerden op 14 augustus 1848 te overlijden, 29 jaar oud.
3. Alle gegevens m.b.t. geboorte, huwelijk en overlijden zijn, voor zover niet anders vermeld, afkomstig uit de registers van de Burgerlijke Stand en de bevolkingsregisters van de gemeente Woerden.
4. Gemeentearchief Zegveld, inv.nr. 35, ingekomen stukken 1824-1826.
5. Gemeentearchief Woerden, Archief gemeente 1811-1936, inv.nr. 1596, Notulen van de plaatselijke schoolcommissie 1835-1857.
6. J. Loosjes, *Naamlijst van predikanten, hoogleraren en proponenten der Luthersche kerk in Nederland* ('s-Gravenhage, 1925), p. 125.
7. Archief Kerkeraad Ned. Hervormde Gemeente Woerden, inv.nr. 117.
8. Archief Evangelisch-Lutherse Gemeente Woerden, inv.nr. 373.
9. Gemeentearchief Woerden, Archief gemeente 1811-1936, inv.nr. 1037, Register van eigenaren van graven en de in die graven begravenen, 1829-1891.
10. Er is sprake van twee gemeenten, maar het is niet duidelijk welke andere gemeente naast Zegveld bedoeld wordt. Voor zover bekend was De Haan niet in andere plaatsen benoemd als burgemeester. Wellicht wordt bedoeld Zegvelderbroek, de polder waarvan hij, naast de polder Zegveld, ook schout en secretaris was.

Graaf Frederik van Nassau, heer van Zijlestein

door J. van Bommel

Van vele historische figuren is vaak maar één feit bekend.

Noemt men bijvoorbeeld Piet Hein, dan weet een ieder dat hij de Spaanse Zilvervloot veroverde. Zo is het niet met de naam van Frederik van Nassau-Zijlestein. In Woerden is hij over het algemeen geen onbekende in verband met zijn dood bij de Kruipin. In verschillende geschiedenisboeken echter wordt zijn naam niet eens vermeld bij de behandeling van het tijdvak 1672-1673. Geen monument, hoe eenvoudig ook, is er opgericht, geen straat is naar hem genoemd. Zelfs zijn graf is anoniem.

Veel is er niet over hem geschreven. Het bleef hoogstens bij een artikel over zijn dood bij de Kruipin of een samenvatting van zijn levensgeschiedenis. Het lijkt buitengewoon interessant, als er nog eens een studie gemaakt wordt over de invloed die graaf Frederik op zijn neef en pupil Willem III heeft gehad. Frederik van Nassau-Zijlestein is de enige bekende en erkende natuurlijke zoon van prins Frederik Hendrik. Merkwaardigerwijs is de naam van zijn moeder niet met zekerheid te noemen, evenmin als zijn geboortjaar en -plaats. Jonkvrouwe Catharijn Bruijns, dochter van de burgemeester van Emmerik, wordt meestal voor zijn moeder aangezien. Hij is vermoedelijk te Emmerik geboren, al wordt door enkelen Rotterdam genoemd als geboorteplaats. Een andere candidate voor het